

NABOSKAP I BYGDA

Mariann Villa

mariann.villa@bygdeforskning.no

Marit S. Haugen

marit.haugen@bygdeforskning.no

Rural Neighbourhoods

During recent decades, residents of rural areas in Norway have become both differentiated and heterogeneous. While their way of life has become more like that of urban dwellers, the Norwegian national survey of level of living has found one major difference between them. Regardless of age, education, gender or socio-economic status, rural residents visit neighbours more often and they know more families in their neighbourhood than do urban residents.

In this paper, we explore 'neighbour contact' in rural areas based on data from ten rural focus group interviews. How do rural people experience their neighbourhood, and are they as close as they seem? Modernisation, e.g. increased mobility, better access to services, changes in the labour market and gender relations, an increased focus on individual choice and leisure activities, has changed the parameters for 'doing' neighbourhood. Although people's experiences may vary, there are some common themes that indicate change. Despite the expressed wish to have more informal contact, contacts seem in fact to be more formalised in that an excuse/errand or an invitation is needed before visiting one's neighbour. The informants believe that the contact between neighbours was closer and more frequent in 'the old days'. Nowadays, rural neighbours know each other, but they are not necessarily close or the first call when a helping hand is needed. The rural neighbourhood is a safe place. Although less surveyable than it used to be, it represents the image of a simple, but partly lost, way of togetherness.

Key words: *rural neighbours, social contact, modernisation, focus group*

Innledning

Naboen betyr stadig mindre som kilde til sosialt fellesskap, og tiden brukt på besøkskontakt med naboene er halvert de siste 20 åra (Vaage 2002). Levekårsundersøkelser viser imidlertid at bygdefolk har mer nabokontakt enn folk på større steder og i byer (SSB1996). Denne artikkelen belyser bygdefolks individuelle opplevelser og erfaringer med nabokontakt. Naboskap har vært forskningstema både i et byperspektiv og i et bygdeperspektiv.¹ Pløger (1997) hevder for eksempel at sosial samhandling i bysamfunn i større grad er en prioritert og begrunnet form for aktivitet, sammenlignet med mer stabile nabolag hvor sosial samhandling bygger på tradisjoner og «selvfølgeligheter» (ibid.:204). Dette kan tolkes som at det foregår mindre bevisste valg med hensyn til nabokontakt i bygder og stabile nabolag.

I en sammenlignede kvalitativ studie av sosial kontakt mellom naboer i bygd og drabantby, fant Haugen og Holtedal at samværet mellom naboer var regulert både i bygd og (drabant)by, men på ulike måter (Haugen og Holtedahl 1982). I drabantbyen var naborelasjoner basert på ens egen (mer eller mindre historieløse) opprettelse av kontakt med andre, mens nabokontakten i bygda var mer relatert til definerte felles oppgaver. I bygdearbeidslivet var det særlig onne-prega prosjekt som krevde raskt mobiliserbar arbeidskraft (Gjerdåker 1991). De felles arbeidsoppgaver som tradisjonelt har funnet sted mellom naboer i jordbruks- og fiskerisamfunn er imidlertid ikke like omfattende i dag, eller de er forsvunnet.

Geografi, infrastruktur og befolknings sammensetning legger noen føringer på nabokontakten (Hoggart 1990, Barstad 1998). Louis Wirth (Wirth og Reiss 1964) utviklet en teori om hvordan storbyens størrelse, tetthet og sosiale heterogenitet førte til mer kortvarige, fragmenterte sosiale relasjoner og mindre nabokontakt. Statistikken underbygger delvis dette. Dess mer urbanisert et område er, dess mindre kontakt har naboene. Halvparten av de som bor på steder med over 100 000 innbyggere sier at de har liten eller ingen kontakt med naboene, mens bare 14 prosent av de som bor i de mest spredtbygde områdene svarer det samme (SSB 1996, Villa et al. 2002).

Endringer på arbeidsmarkedet, nye kjønnsrelasjoner, økt mobilitet og ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi er generelle endringer som har skapt nye vilkår for sosial kontakt. Ulike steder kan være ulikt påvirket av moderniseringsprosessen (jfr. Castree 2003). Men endringene har gjort bygda mer lik byen, og er beskrevet som en lokal nasjonaliseringsprosess (Hompland 1991). Parallelt skjer en heterogenisering i bygdene. Sosiale miljø og kulturer splittes opp, og ulike verdssystem, livsstiler og standarder eksisterer side om side (ibid.: 66).

I teorier om det post-moderne samfunnet legges det vekt på at verdier, holdninger og adferd i økende grad baseres på personlige valg fremfor tradisjon. Dette er karakterisert som en refleksiv eller flytende modernitet (Giddens 1991, Beck 1997, Baumann 2000). I et naboskapsperspektiv kan dette bety mindre kontakt med naboer, og mer orientering mot personer som er lik en selv. Samtidig kan det å ta vare på nabokontakten – fordi det har en verdi i seg selv – også være uttrykk for et bevisst valg. Karlsen (2000) har for eksempel vist hvordan det å velge tradisjonelt også er et moderne valg. Det å opprettholde eller skape naborelasjoner kan være noe en velger bevisst eller noe en gjør i et tradisjonelt perspektiv. Det leder oss inn på en annen måte å forstå nabokontakt på; i lys av teorien om et kulturelt etterslep (Ogburn 1964). Et kulturelt etterslep oppstår fordi normer og verdier ikke endrer seg i takt med de materielle endringene. En stor del av bygdebefolkningen har vokst opp med bygdesamfunnet sine ideal, og disse har de i tilpassa form ført videre til sine etterkommere (jfr. Groth og Møllgaard 1982). Nabokontakten på bygda kan fortsatt ha røtter i en omgangsform som kjennetegnet det gamle bygdesamfunnet, til tross for at bygda for øvrig har endret seg. Å opprettholde nabokontakt kan da være noe en gjør fordi det skal eller bør være slik i bygda, eller naboskapet kan oppleves som en dårlig samvittighet – noe en burde pleid, men som en i praksis ikke gjør så mye med. En annen innfallsvinkel til dette er hvordan bygda (eller steder generelt) blir sosialt konstruert, ved at meninger og representasjoner om hva som er «riktig» praksis knyttes til det enkelte lokale miljøet – både i fortid og nåtid (eks. Massey 1995).

I forlengelsen av dette vil vi belyse nabokontakt i bygdene med problemstillingen: Kan et tettere naboskap i bygda forstås som et kulturelt etterslep basert på tradisjonelle forventninger til hvordan «det skal være», eller som uttrykk for individuelle valg der naboskap blir en viktig del av ens sosiale nettverk? Vi vil belyse spørsmålet ved å se bygdefolks individuelle opplevelser og erfaringer med nabokontakt i lys av etablerte forestillinger om en tett sosial kontakt på bygda.

Naboskap i bygda

Et spørsmål om felles arenaer

Om vi tenker på kontakt generelt, som å treffe eller snakke med naboen, er det i bygdene og på små steder flere muligheter til dette. Dette kan være en kontakt man ikke nødvendigvis aktivt oppsøker eller foretrekker. Naboer treffes i nærbutikken, på foreldremøte, i politikken, i vennegjengen, på slektsbesøk eller i familieselskap, på offentlig fest, i organisasjonslivet, i jobbsammenheng og så

videre. Aktivitetsarenaene vil i mange tilfeller være færre og forholdene mer oversiktlige enn på større steder og i byene. I denne oversiktligheten ligger det at et mindre antall personer som har færre steder å «spre seg» på, også vil treffes oftere – mer eller mindre tilfeldig. Nabokontakten i bygdene kan altså være et resultat av ytre strukturer og færre valgmuligheter, uten at det sier noe om opplevelsen eller styrken i relasjonene.

Hyppigere besøkskontakt

Levekårsundersøkelser viser at det også er hyppigere besøkskontakt mellom naboer i bygdene enn i byene (SSB 1996, Villa 1999b, Villa et al. 2002). Besøkskontakt innebærer et aktivt valg, og innebærer dermed et annet og mer personlig forhold til naboen enn det å treffes i det offentlige rom. I mer oversiktlige samfunn kan naboer ha flere felles referansepunkter, og dermed flere grunner til å møtes og snakke sammen. Rurale nettverk tenderer til å være mer slektsbaserte enn urbane nettverk (Fischer 1982, Hofferth og Iceland 1998). Naboer i slekt med hverandre, og flere generasjoner bosatt i samme nabolag, er et bosettingsmønster som særlig er utbredt blant landbruksbefolkningen. Denne kombinasjonen av familie og nabo kan forklare noe av den hyppigere besøkskontakten.

Det er lettere å få oversikt over *relevante* naboer i små lokalsamfunn, altså hvilke naboer en har noe til felles med og hvilke en ikke bryr seg om å bruke tid eller krefter på. Videre kan hyppigere besøkskontakt ha sammenheng med at en i større grad er avhengig av å pleie et slags forhold til naboen på små steder. En er mer avhengig av å kunne omgås de som faktisk bor der, også for å kunne være sosialt aktiv mer generelt. I dette bildet er kanskje den nærmeste naboen like relevant som noen som bor noen kilometer lenger unna.

Demografisk variasjon

Statistikken viser at på mindre steder har de eldste mer nabokontakt enn de yngre (SSB 1996, Villa et al. 2002). Dette kan delvis forklares med at de eldste gjerne har lang botid på stedet, samtidig som de har bedre tid til å pleie naboskapet. Ikke overraskende har bolengde også innvirkning på nabokontakt. De som har bodd lengst på stedet har mest kontakt. Par har mer nabokontakt enn enslige. Par med barn har mer kontakt med naboen enn par uten barn, mens enslige foreldre noe overraskende har minst nabokontakt på bygda. Videre er det slik at utdanning virker negativt på nabokontakten. Dess høyere utdanning, dess mindre nabokontakt (Villa et al. 2002). Strukturelle forskjeller mellom bygd og by kan delvis forklare noe av forskjellen i nabokontakt; befolkningen i bygdene er eldre, mer bofast, flere lever i parforhold og de har lavere utdanning.

Utdyping av problemstilling

Vi har nå gjort rede for noen forhold rundt nabokontakt, som kan belyse forskjeller i besøkskontakt ut fra ulike grupper og bostedsområder. Dette utgjør en overordnet kontekst for vår analyse av nabokontakt. Men mye kontakt betyr ikke nødvendigvis god kontakt. Som Fjeldavli (2000) påpeker, vet vi lite eller ingenting om kvaliteten i nabokontakten bare ved å se på hyppighet og omfang.

Sosialt liv i bygda (og byen) kan forstås i lys av hvilke forestillinger og forventninger som knyttes til dette. Nyere forskning viser at det finner sted flere diskurser om hva som er representativt for bygd og bygdeliv. En dominerende forestilling er knyttet til et tett og omsorgsfullt lokalsamfunn og naboskap. Nabolaget er trygt og oversiktlig, alle kjenner alle og har felles interesse av å ta vare på hverandre. Slike forestillinger om bygda kan være så dominerende at de påvirker handlinger – som hvor en bosetter seg eller hvordan en forholder seg til livet på bygda (Burnett 1996, Shucksmith, Chapman og Clark 1996, Halfacree og Boyle 1998, Villa 1999a, Stenbacka 2001, Berg og Dale 2004).

Vi har fremhevet at det er en statistisk signifikant forskjell i nabokontakt mellom bygd og by. Dette kan delvis finne sin forklaring i demografiske og geografiske forhold (som romlig nærhet, avstand og oversikt). Vår analytiske tilnærming til nabokontakt er en studie av hvordan nabokontakt oppleves blant bygdefolk. Hvilke forventninger til, erfaringer med, og begrunnelser for naborelasjoner har bygdefolk? Vil vi med utgangspunkt i bygdefolks personlige opplevelser og betraktninger finne praksiser som støtter eller utfordrer ideen om tette(re) naboskap på bygda? Det er i skjæringspunktet mellom forventninger til bygderelasjonene og sosial praksis vi kan finne spenninger som kan bidra til endring og nye diskurser om det senmoderne bygdenaboskapet.

Data og metode

For å forstå mer av de kvalitative sidene av nabokontakt og hva den betyr, har vi valgt å bruke data fra gruppeintervju med bygdefolk. Gruppene har diskutert sosial kontakt generelt og naboskap spesielt. Vi har latt noen utvalgte tema være innfallsvinkler til en analyse av nabokontaktens innhold.

Datamaterialet er 10 gruppeintervju med bygdefolk i ulike deler av Norge. Intervjuene er gjennomført i 1999–2000 i bygder i Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Hedmark, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Østfold og Buskerud.² Ett intervju er gjort i Oslo med bygdeungdom som hadde flytta til byen for å studere eller jobbe. I tillegg til de fylkene intervjuene var gjennomført i, var også noen av gruppedeltakerne bosatt i Telemark, Akershus, Vestfold og Oppland.

10 personer ble bedt om å lage en intervjugruppe hver. Dette var personer vi kjente på forhånd, og disse tok selv kontakt med de øvrige gruppedeltakerne. Etter å ha gitt sitt samtykke til å delta i studien, fikk så gruppedeltakerne et informasjonsbrev der prosjektet ble presentert, og der det ble informert om rettighetene ved å delta i intervjuet.

Til sammen 74 personer (26 menn og 48 kvinner) deltok. Disse var i alderen 23 til 91 år. Størrelsen på gruppene var 5-7 personer, med unntak av en gruppe som hadde 16 deltakere. To grupper var rene kvinnegrupper og en gruppe bestod av bare menn. Noen grupper hadde en aldershomogen sammensetning, mens andre hadde deltakere i alle aldersgrupper. Alle gruppene besto stort sett av personer som kjente hverandre, enten i form av å være kollegaer, venner, naboer, sambygdinger, slektninger og/eller ektefeller. Gruppene varierer med tanke på deltakernes yrkesmessige bakgrunn, utdanningsnivå, sivil status og flytthistorie. Felles for alle deltakerne er at de har erfaringer som bygdebeboere og dermed som bygdenaboer. Utvalgs måten kan imidlertid ha sine svakheter, da våre ønsker om variasjon i gruppenes sammensetning kan ha blitt overstyrt av våre kontaktpersoners oppfattelse av hvem som egner seg, hvem som kan ha mye å bidra med eller også hvem de har et godt forhold til. Ved å rekruttere fokusgrupper på denne måten er det en viss fare for at bygdepatriotene vil dominere; de som i utgangspunktet er positive til bygda og til bygdeforskningen. For å unngå dette best mulig ble enkelte kontaktpersoner bevisst valgt ut fra vårt kjennskap til disse som «kritikere» av bygda.

I gruppeintervjuene ble begrepet nabo ikke problematisert, og ingen felles definisjon eller geografisk avgrensning ble diskutert. Gruppedeltakerne snakket ut fra egen oppfatning av hvem som var ens naboer. Hvorvidt folk i bygd og by definerer nabo på samme måte er også usikkert, og kriterier for hvem som regnes som nabo er ikke definert i Levekårsundersøkelsen (SSB 1996). I våre egne data, og i de statistiske data vi viser til, er med andre ord nabolaget ikke operasjonalisert utover den enkeltes individuelle oppfatning. Dette gjør det nødvendig å ta høyde for at hva en definerer som nabo og nabolag kan variere. Det er vanligvis større avstand mellom boligene på bygda og det er sannsynlig at folk på bygda inkluderer folk som bor i lenger geografisk avstand fra ens egen bolig som naboer enn hva folk i byen regner som sine naboer. Slike forhold vil også variere innad i de ulike bygdene, og intervjupersonene i denne studien bodde i nabolag som varierte i spredtbygd- og tettbygdhet. De representerer ulike boformer, fra gårdsbruk med svigerfamilie som nærmeste nabo til enebolig i byggefelt. Opplevelse av å bo sentralt eller perifert i bygda kan også virke inn på hva en definerer som sitt nabolag.

Vi har ikke kontekstualisert våre analyser i forhold til variasjon mellom ulike boformer eller områdetyper i bygda, noe som ville vært interessant i seg

selv. Vi har derimot fremhevet det som synes å være gjengse opplevelser av nabokontakt, på tvers av boformer eller områder. Nabo er det som intervjuerpersonene intuitivt forstår med ordet, men det kommer frem i de fleste sammenhenger at naboer er bosatt i umiddelbar og nær gangavstand – det er ikke «hele bygda».

Intervjuene er gjennomført hjemme hos våre kontaktpersoner eller hos en av gruppedeltakerne. I ett tilfelle er intervjuet gjennomført på arbeidsplassen til de intervjuede. Ved fire av gruppeintervjuene var vi to forskere til stede, ved de resterende intervjuene var en forsker til stede. Gjennomføringen av intervjuene tok vanligvis 2–3 timer. Alle intervjuene er tatt opp på bånd og deretter transkribert. Til sammen utgjør intervjuene 302 sider med tekst.

Ved starten av gruppeintervjuene presenterte forskerne seg selv og prosjektet. Deretter presenterte gruppedeltakerne seg. For å sette i gang diskusjonen fikk deltakerne presentert fire påstander om sosial kontakt i bygda. Påstandene var: «I bygda er slektningene det viktigste nettverket», «I bygda har en regelmessig kontakt med naboene», «I bygda er naboene og familien viktigere enn vennene», og «Kollegaene blir stadig viktigere i ens sosiale nettverk». I de påfølgende diskusjonene utdypet gruppedeltakerne sine synspunkt på dette. Vi har i denne artikkelen avgrenset oss til erfaringer og opplevelser knyttet til naboskap.

I diskusjon med andre er det lettere å huske og å sette ord på erfaringer, som ellers kan oppleves som selvsagte eller uvesentlige i det daglige livet (Brandth 1996). Deltagerne i gruppeintervjuene inspirerte hverandre til å forfølge et tema mer inngående. Det kunne være ved å gi utfyllende kommentarer, sammenligne erfaringer, gi andre eksempler, eller være uenige og framlegge et annet syn eller praksis. Til forskjell fra forskeren som stiller mange spørsmål og intervjuerpersonen som gir korte svar, fikk vi nå flere diskusjoner og samtaler som gikk av seg selv.

Vårt tema om sosial kontakt kan ikke sies å være svært sensitivt, men det er likevel ingen grunn til å tro at alle deltakerne beretter om sin situasjon «akkurat slik den er». Mye vil ikke bli sagt, og kanskje blir noe sagt for å pynte på virkeligheten. Dette gjelder i alle intervjusituasjoner, men ikke minst i gruppesituasjoner der en uttaler seg overfor kjentfolk. Et nærliggende fenomen i vårt tilfelle kan for eksempel være at noen fremstår som mer sosiale enn de er, eller at en opplever sosiale relasjoner som mer problematiske enn det som fremkommer i intervjusituasjonen.

Et problem ved gruppeintervjuer kan med andre ord være at det bare er syn som kan presenteres offentlig som kommer frem (Repstad 1987). Når gruppedeltagerne kjenner hverandre, kan en bli mer tilbakeholdende og forsiktig i sine uttalelser enn en ellers ville ha vært. Og kanskje særlig dersom en kjenner

de andre – som naboer eller sambygdinger – uten å være nære venner. På den andre siden kan det nettopp i slike grupper være trygt å snakke om noe som en har på hjertet, men som en ellers ikke snakker mye om. I en intervjusituasjon kan det være legitimt å «lette på lokket», fordi det er dette som er på dagsorden.

Utgangspunktet for å lage intervjugrupper var at vi ønsket kunnskap om folks erfaringer med og opplevelser av sosial kontakt i bygdene. Vi ville ha mest mulig informasjon om sosial kontakt som fenomen, og var mindre opptatt av å få mange bakgrunnsopplysninger om enkeltpersoner. I analysen av gruppedata er det relevant å se etter felles tema og gjentatte meninger (Rausch 1998). Vi har fremhevet disse fremfor å vise kontroverser i eller mellom gruppene. Vårt datamateriale spenner over mange individuelle erfaringer og synspunkter. Intervjupersonene har snakka på vegne av seg selv, med bakgrunn i perifere småbygder, større bygder og sentrumsnære bygder i byomland. Til tross for variasjoner, er det mulig å finne felles tema, meninger og erfaringer i gruppediskusjonene. Disse har vi brukt for å belyse hvordan nabokontakt kan forstås. Intervjuene er lest i sin helhet. En slik «cross-case» analyse innebærer at hele materialet ligger til grunn for en forståelse av hvilke dimensjoner som er vesentlige i det empiriske materialet (Wara 1996, Patton 1990). Framgangsmåten har dermed likheter med en teorigenerering på empirisk grunnlag. Til forskjell fra «grounded theory» (Glaser og Strauss 1967) har vi likevel hatt på forhånd gitte kriterier for hva som skulle studeres (jfr. våre fire påstander), og dermed også noen forventninger til hva som var viktig for å belyse temaet sosial kontakt. En kritikk av vårt utvalg av påstander kan være at disse er for lite kontroversielle, og dermed kan ha bidratt til færre «uoverensstemmelser» i diskusjonene. Det var imidlertid en forventning fra vår side at intervjupersonene skulle protestere på dette opplagte eller tatt for gitt som vi presenterte for dem, og påstandene viste seg å gi et godt utgangspunkt for diskusjon.

Mye tyder på at det sosiale fellesskapet i nærmiljøet – området i gangavstand til boligen – har blitt svekket (Barstad 2004). Vi kan ikke på basis av datamaterialet generalisere våre funn, men vi kan synliggjøre noen fenomen og antyde sammenhenger som kan være relevante i tolkninger av de generelle trendene som dokumenteres i levekårsstatistikken (SSB 1996, Villa et al. 2002, Barstad 2004).

Fra uformell til formell nabokontakt

Noen forteller at det ikke går mange dagene mellom at en er hos naboen og drikker kaffe, mens andre bare er på hils med naboen. Videre nyanseres det mellom ulike naboer i et nabolag. Noen naboer har man mye kontakt med,

andre har man lite eller ingen kontakt med. Det ser ut til at likhet i alder eller livsfase og interessefellesskap er kriterier som danner et godt utgangspunkt for nabofellesskap; «- hvis en har mye til felles så er jo det naturlig [at en har kontakt]. Men ikke bare for at det er naboer» (Kvinne f. 1972).

Det er et gjennomgående tema i vårt intervjumateriale at nabokontakten har endret seg fra å være spontan og uformell til å bli mer formell og avtalt. Den uformelle og spontane besøkskontakten er ikke bare sjelden, men i følge informantene også avtagende. Mange av gruppedeltakerne kom inn på at de satte pris på og savnet den uformelle kontakten, at noen ubedt «stakk innom».

Alle sier at de syns det er så trivelig at folk stikker innom. Alle sier det, og det syns jeg også. Det er så trivelig når en bare stikker innom. Men det blir jo mindre og mindre av det. (Kvinne f. 1972)

Men før så behøvde du ikke be noen, da kom de likevel. Og da gikk vi også likevel. Men det har blitt mer og mer at nå må du be. (Mann f. 1950)

At en har et godt og nært forhold til en eller flere naboer er illustrert ved at en kan komme ubedt og uformelt, og ikke forvente annen servering enn en kopp kaffe. Dette er en idealisert type nabokontakt, der naboens hus nærmest blir framstilt som ens andre hjem. «Å stikke innom» er et bilde på enkelt og godt naboskap. Disse to kvinnene (begge i 30-åra) kan illustrere dette:

D: Det er det som er trivelig at du bare kan stikke innom

G: Ja, stikke innom, på kjøkkenet –

D: – og ta en kaffekopp ved kjøkkenbordet og ikke noe mer liksom, bare sukkerbiten eller ingenting.

Kjøkkenbordet representerer den mest hverdagslige arenaen for privat sosial kontakt, og er det perfekte stedet for uformelt besøk i hjemmet. En kopp kaffe ved kjøkkenbordet er for de uhøytidelige og vanlige og slik en gjerne vil være. Det uforpliktende sosiale fellesskapet er et ettertrakta gode, og noe som det blir knapphet på når gamle sosiale møteplasser forsvinner. Hjemmet blir i mindre grad enn tidligere opplevd som en arena for uformelle og spontane besøk. Folk kommer sjeldnere ubedt på besøk, og det å invitere har blitt en uskreven regel.

Det er mange ulike forklaringer på hvorfor nabokontakten har blitt sjeldnere og mer formalisert. Frykten for å komme ubeleilig er en vanlig forklaring på at en selv ikke går så ofte på ubedt besøk:

Jeg er veldig pysete sånn, altså. Sjøl om ikke en kanskje skulle tro det. (...) Nei, vi kan ikke gå dit nå, for tenk om de har andre besøk... Og så blir de – vet de ikke åssen de skal ta det. (Kvinne f. 1954)

Å komme ubeleilig og «hefte bort» er noe en ønsker å unngå. Ved å annonsere sitt besøk forbereder en det sosiale møtet og unngår den personlige belastningen det er å komme uventa og upassende, særlig når vanen har blitt å invitere eller bli invitert. En alternativ strategi er å lage seg et ærende og dermed et påskudd for å gå på besøk. Når en har et ærende har en samtidig en rask retrettmulighet dersom en skulle komme ubeleilig.

Kvinnene nedenfor er begge i 60-åra:

A: En tør nå mesta ikke gå en kveld, da veit du, for kanskje skal de se det og det programmet på TV'n.

B: Åja. Når en skal ringe til noen også, så må en se hva det er på TV'n.

Sammenlignet med Larsen (1984) sin studie av naborelasjoner for 20 år siden, finner vi at folk nå som den gang sier at en var flinkere å besøke hverandre «i gamle dager». I likhet med Larsen finner vi også at mange mener at fjernsynet fungerer som en barriere mot spontan kontakt. Det er særlig de eldre i vårt materiale som snakker om fjernsynets negative innvirkning. I følge Putnam (2000) er det ingen ting i det 20. århundre som så raskt og grunnleggende har påvirket vår fritid som fjernsynet. Tidsbruksundersøkelser bekrefter denne utviklingen, og finner at det har skjedd store endringer i løpet 1990-tallet, sammenlignet med tidligere: Befolkningen brukte mindre tid på sosialt samvær, det ble mindre vanlig å gå på besøk til naboer, venner og slektninger, samtidig som fjernsynsseing var den fritidsaktiviteten som økte mest dette tiåret (Vaage 2002, Barstad 2004). Barstad og Hellevik (2004) påpeker det paradoksale i dette, da ingen ønsker å kutte tiden brukt til samvær med familie og venner, mens flere ønsker å kutte ned tiden de bruker til å se på TV.

En annen forklaring på mindre nabokontakt er knyttet til en hverdag med mange ulike prioriteringer og gjøremål. Mange opplever at de må økonomisere med tiden for å kunne gjøre det de har lyst til å gjøre. Når en ikke er på jobb ønsker en å kunne velge hva en skal bruke tiden sin på. Utearbeidende ønsker å prioritere familielivet framfor nabokontakten;

Og det betyr at når jeg kommer hjem, så er jeg sliten og har lyst å være for meg sjøl. Jeg er sammen med kone og barn. Jeg oppsøker ikke naboene, fordi at jeg har på en måte ikke tida til det. Jeg synes det er hyggelig når de kommer til meg, det er helt all

right. Men jeg oppsøker ikke naboene. Da setter jeg meg heller ned og slapper av den timen jeg har hjemme, eller... Så det har liksom noe med yrket ditt og hobbyene dine. Så hvis du er en travel mann, som veldig mange av oss – dessverre holdt jeg på å si – er i dag, så har vi ikke tid til å oppsøke naboene. (Mann f. 1954)

For min egen del så vil jeg si at når jeg har vært på arbeidet en hel dag, så... for jeg har jo et sånt arbeide at jeg treffer veldig mye folk, og da synes jeg det er veldig godt og komme heim og...og være litt heime jeg ... så det. Jeg har ikke det behovet for å gå ut og treffe folk da nei. Jeg har ikke det. (Kvinne f. 1938)

Når en må prioritere tidsbruken mellom mange ulike aktiviteter i en travel hverdag, er det de uformelle og spontane nabobesøkene som prioriteres bort. Ettersom det stadig blir flere toinntektsfamilier der begge ektefellene er ute i lønnsarbeid, står mange hus tomme store deler av dagen. Familiemedlemmene tilbringer færre timer i hjemmet og slik sett er en mindre tilgjengelig: «*Nei, det går ikke an å si om deg, vet du, du er ikke hjemme*» (Kvinne f. 1952). Mange føler også at de får dekket sitt behov for sosial kontakt på arbeidsplassen. Arbeidsplassen har dermed blitt en viktigere arena for sosial kontakt også på bygda. Dette bidrar til at hjemmet i større grad betraktes som en privat frisone og at nabokontakten blir mindre.

Jeg syns det er litt godt å bruke tida på andre ting enn det å gå på besøk. Men jeg syns det er veldig godt å kunne gå på besøk når jeg kommer på det og har lyst til det. Men da må en også ta med det at en kan få besøk om en ikke syns det passer så godt. Om en føler at: å, det er hundre ting jeg skulle ha gjort. Og da må en vel bare ta det med et smil. For det kan jo skje likevel den veien også da. (Kvinne f. 1962)

Sitatet viser ambivalensen i forhold til en tett og uformell nabokontakt. Det viser hvordan sosial kontakt kan være gjenstand for en refleksiv vurdering av hva en taper og hva en vinner. Prisen for å kunne stikke innom sine naboer når en selv har lyst, er at en også selv må være tilgjengelig for sine naboer. På denne måten kan vi også se naboskapet som et sosialt bytteforhold.

Livsfase-naboen

Vi har innledningsvis pekt på at parsamfunnet synes å stå sterkt i bygdene. Par med eller uten barn har mer nabokontakt enn for eksempel enslige foreldre. Vi vil likevel fremheve som et viktig sosialt fenomen den foreldrebaserte nabokontakten som oppstår når naboer har barn i samme alder. Dette er en livsfase-basert sosial kontakt som følger barnas alder og aktiviteter i barnehagen, på

skolen, i idrettslaget, i skolekorpset og så videre. Andreas Hompland (1991) har kalt dette fellesskap i fase. Dette er en kontakt som kan opphøre når behovet for oppfølging av barna opphører, eller når en finner ut at det en hadde felles var barna fremfor felles verdier og interesser.

De nærmeste naboene her de har jo ei jente, eldstejenta deres er omtrent akkurat like gammel som yngste vår. Og det er jo opplagt at vi hadde mer kontakt når de var små og de to var mye sammen. Nå har de to vokst i fra hverandre og er i grunnen ikke sammen lenger, er ikke venninner lenger selv om de bor så tett som dette her, og vi har veldig lite kontakt. Det er ikke noe uvennskap og... alt er heilt i orden, men det er bare det at vi har så ulike interesser og vi har så ulike ting vi er med på. (Kvinne f. 1951)

Den foreldrebaserte kontakten kan være i motsetning til den individualiserte kontakten der en selektivt søker selskap med de som en føler passer best til en selv. Den er i større grad en strukturelt betinget sosial kontakt. I et gjennomorganisert fritidssamfunn der barna deltar i og skal følges til aktiviteter er kanskje dette for mange den viktigste sosiale kontakten utenfor familien i den daglige fritida. Barna fungerer som et sosialt lim blant barnefamiliene i nabolaget. Den livsfasebaserte kontakten representerer bevisste valg og refleksjon i forhold til nabokontakt.

Eldre bygdefolk har mer nabokontakt enn yngre (Villa et al. 2002). De har gjerne bedre tid og har ofte bodd i samme nabolag i mange år og er derfor godt kjent med sine naboer. Våre eldste informanter forteller om den uformelle og hyggelige kontakten de har med sine naboer. Men da er naboen som regel av noenlunde samme årgang. I tilfelle der nye generasjoner kommer til opphører gjerne den nære nabokontakten.

Den uformelle besøkskontakten som mange opplevde at det var mer av før, var mye fortjenesten til de hjemmearbeidende husmødrene. De eldste kvinnene i vårt intervjumateriale tidfester at det ble slutt med å gå på besøk når de begynte i lønnsarbeid, samtidig som besøkene har tatt seg opp igjen når de har blitt pensjonister. Det er spesielt formiddagsbesøk blant hjemmeværende i nabolaget de sikter til, men også kvinnes større behov for og overskudd til sosial kontakt på kveldstid når de «bare» var hjemmeværende.

Vi var en fire fem på en liten plass sånn da. Vi var hjemme da til ungene var rundt ti år. Så begynte faktisk alle sammen i arbeide og da... før den tida så kunne vi rope til hverandre; nå har vi satt på kaffekjelen! Fordi at mennene var nå på arbeide, også.. og da hadde vi jo formiddagen fri alle sammen. Og spesielt om sommeren, du verden, da stakk vi nå til hverandre. (Kvinne, f. 1939)

Dette sitatet viser hvordan endringer i yrkestilknytning og kvinners lønnsarbeid gir endrede betingelser for nabokontakt. Betydningen av å være lik den man omgås, betydningen av å ha de samme interessene, og valgfriheten som ligger i den økte mobiliteten, blir særlig fremhevet av de yngre i vårt materiale. Nabolaget er mindre viktig som sosial arena enn tidligere på grunn av økt geografisk mobilitet. Det spiller liten rolle om det er et stykke å kjøre hvis en ønsker å ha kontakt med venner. «*Du har ikke kontakt med folk etter hvor de bor, men etter hvem de er.*» (Kvinne, f. 1976). Naboskap er altså i seg selv ikke en garanti for sosial kontakt.

Nabokontakt er en finværshandling

Gruppeintervjuene avslørte at det er mer nabokontakt om sommeren enn om vinteren, med andre ord at nabokontakt er en finværshandling. Når naboene er ute er det lettere å stoppe opp når en ferdes forbi, og det er en lavere terskel for å gjøre et uformelt besøk i hagen eller på verandaen sammenlignet med å gå over dørstokken og inn i huset.

Det er påtakelig ujevn kontakt med naboene. Om vinteren etter det kommer snø, så har vi nesten ikke kontakt med naboene. Om sommeren sånn som nå, så lager vi ei kaffe og tar med ut og jobber i hagen og så kommer det naboer og drikker kaffe. Men vi går nesten aldri inn til hverandre, det blir ute. Vi har mye kontakt med naboene nå på sommeren, men vi går ikke over dørstokken til hverandre sånn helt uten videre. (Mann, f. 1954)

Det at folk oftere besøker hverandre om sommeren når de kan møtes ute, kan forklares med at en slik deltakelse forplikter lite. En kan lett trekke seg tilbake om det ikke passer så godt med et besøk og forventningene til traktering av gjester skrus betydelig ned når besøket er utendørs. Noen av mennene i vårt materiale diskuterer hvordan servering av gjester tidligere var tradisjon og et symbol på velstand og gjestfrihet, mens en i dag heller føler seg til bryderi når det blir for mye oppvartning.

Du går helst dit du ikke blir neddynga da, for å si det sånn, med mat. Altså lettere å komme inn til folk som er... får servert en kopp kaffe. (Mann f. 1946)

På verandaen eller i hagen er det mindre formelt og mye enklere, også sammenlignet med kjøkkenbordet. Sosial omgang på verandaen har noen likheter med sosial omgang på hytta. Også der kan det være enkelt, og omgangen noe friere, og dermed er det ikke så vanskelig å besøke hverandre ubedt eller uten

ærende (Villa 2002). Hytta, verandaen eller hagen kan være nye arenaer for den uformelle og uforpliktende kontakten. I dette tilfellet er nabokontakt et overskuddsfenomen som kommer med godværet og fritida. En kaffekopp servert på verandaen eller i hagen er sosialt og personlig, men mindre privat enn innenfor dørstokken. En går ikke inn til naboen «sånn uten videre». Den berømte dørstokkmila gjør seg også gjeldende som stengsel inn i naboens private hjem. Dørstokken blir en måte å avgrense kontakten på, den symboliserer i stadig større grad et skille mellom den private og den offentlige sfære. Uten invitasjon eller et ærende går heller ikke bygdenaboer over dørstokken til hverandre.

En annen uforpliktende utendørs arena der naboer møtes er trimturene. Naboer treffes langs turløypa, og her kan både kaffe og «siste nytt» deles. Vi tolker dette som en ny arena for uformell nabokontakt, der en kan kombinere det sosiale med det nyttige og fornuftige. Eller slik en av gruppedeltakerne formulerte det: «*det er sosialt og veldig bra og sunt*» (Kvinne f. 1934).

Forventningene til bygdenabolaget

I alle samfunn finnes det forventninger, normer og regler til sosial atferd og hvordan folk skal omgås. Forventningen til hvordan det skal være i et gjennomsiktig samfunn, har Mary Bente Bringslid (1996:215) skildret godt når hun forklarer «ikkemøtets kunst». ³ I bygdemiljø er romlig nærhet og avstand noe en vanskelig kan se bort fra og vanskelig kan la være å tolke sosialt. I byen er «ikkemøtet» en institusjonalisert praksis. Det er vanlig og forventet at mennesker som ikke kjenner hverandre går forbi hverandre uten å hilse. I bygda kan en også gjøre det, men da er en aldri sikker på om det dreier seg om et «ikke-møte» eller om ignoransen er noe en skal ta personlig. I byen er det en mer avklart situasjon å stå på buss-stoppen uten å forholde seg til ukjente. I bygda er det større forventninger til at en skal hilse på og gjerne snakke med personer en møter, samtidig som det er større sannsynlighet for at en faktisk treffer kjente når en oppholder seg i det offentlige rommet.

Forestillingene om bygdelivet blir sannheter med selvforsterkende kraft. Andre studier har vist at forestillingene om hvordan det er eller skal være i bygdemiljø bidrar til at en også handler deretter (Burnett 1996, Little og Austin 1996). Dette illustrerer det relasjonelle og gjensidig konstituerende forholdet mellom menneske og sted (jfr. Massey 1995).

I bygdene er det forventet at en skal kjenne sine naboer, noe som bidrar til trygge og oversiktlige forhold. Forventningene om det trygge innebærer blant annet at en har kontroll med fremmede. Når lokalsamfunnet endrer seg med nyttilflytting og fremmede familier, kan særlig eldre og andre uten fellesskap

med disse nye føle seg fremmedgjorte i det nye bygdebildet. Dette kan innebære frihet, men det kan også bidra til usikkerhet og mangel på oversikt.

Eg synest at det er unaturleg at eg skal ha så mykje folk innan nær omkrets som eg eigentleg ikkje har noko som helst forhold til. (...) Det er ikkje det at eg skal vite så veldig mykje om folk, men eg synest det hadde vore godt og hatt litt kontakt i og med at ein bur så nær kvarandre og du lever oppi det samme samfunnet. (Kvinne f. 1961)

Bringslid (1996) sier at det i det moderne samfunnet har blitt normalt å være fremmed, og at den sosiale informasjonen som ligger i hvor en bor ikke lenger er så tydelig. Bringslid viser imidlertid at når en er vant til å ha oversikt over de sosiale omgivelsene, kan det være relativt uaktuelt å ikke bry seg med naboen. Dette er problemstillingen for de eldre kvinnene i vårt materiale. De snakker om hvor mye fremmedfolk som har kommet i de nye villastrøkene i bygda. For å gjenopprette oversikten i nabolaget er da en strategi å lage seg et ærende bort til den ukjente naboen. Dialogen mellom to kvinner i 60-åra kan illustrere dette:

J: Det har kommet en ny mann i nabolaget til oss også. Som jeg ikke hadde hilst på.

Å: Du må be han på ti-kaffe da.

J: Nei, ja det var det ja, men jeg fant nå ut et ærende jeg, sånn at jeg kunne gå dit. Så jeg fikk hilse på. (...) Så at jeg liksom fikk vite hvem han var for noen. Jeg synes jo at jeg gjerne vil vite hvem som bor rundt omkring oss også (latter).

På spørsmål om hva som var naboen's viktigste betydning, var trygghet det vanligste svaret. Dette baserer seg blant annet på den forsikringen som ligger i å kjenne den eller de som bor nært, og vite at disse kan hjelpe om nødvendig.

Trygghet, stabilitet, vet at de vil stille opp hvis jeg fikk behov for hjelp. (Kvinne f. 1950)

Er der alltid hvis man trenger hverandre. (Kvinne f. 1961)

Et trygt nettverk. (Mann f. 1947)

Trygghet. Vet at de hjelper oss og vi vil hjelpe dem om det trengs. Vi samarbeider fast med den ene nabogarden i slåttonna. Skulle en falle fra eller bli sjuk vet vi at andre har kunnskap for eksempel om alt som gjelder silolegging og redskap. (Kvinne f. 1944)

Samtidig som bygdenaboen kan representere trygghet og gjensidig hjelp, er det interessant å se at naboen i praksis ikke alltid er den nærmeste å be. Følgende diskusjon mellom tre kvinner og en mann (*J*), dreier seg om hva man ville ha gjort dersom man i en gitt situasjon hadde gått tom for en aktuell dagligvare (*W* er 24 år, de andre i begynnelsen av 50-årene):

W: Drar på bensinstasjonen.

E: Seven-Eleven.

W: (-) jeg hadde i hvert fall ikke dratt til naboen. Da hadde jeg dratt til noen venner, liksom, eller jeg kunne dratt til svigermor, da. Det er jo greit, men jeg hadde ikke dratt til naboen. Nei, jeg hadde tatt en ringerunde til vennene mine og hørt om noen hadde egg! Da hadde jeg heller kjørt 4 kilometer enn å gå til naboen ...som bor 200 meter unna.

U: Først bygde vi et hus i et boligfelt før vi overtok gården, og hvis jeg mangla noe så gikk jeg forbi fire naboer og ned til svigermora mi og lånte.

J: Det er aldri noen naboer som kommer til oss og låner noe, altså, så da...går heller ikke vi til noen. Jeg tror de hadde stussa hvis jeg hadde gått bort på nabogården og spurt etter egg, for da ville de trodd det hadde rakna for meg altså. Rett og slett. Ja, nei, det er helt...sker aldri!

Diskusjonen viser det spesialiserte ved nettverk; en spør venner eller familie fremfor naboer. Det har skjedd en funksjonstømming av nabolaget: Den nyttige og praktisk nødvendige naboen er utkonkurrert av god økonomi, økt mobilitet og et utvidet servicetilbud. Når folk kan velge, velger de gjerne å være uavhengig av naboen. Dette etablerer en praksis og en uskreven regel om at en ikke stikker inn til naboen for å låne noe dersom en kan finne andre løsninger.

Avslutning

Utgangspunktet for artikkelen har vært å utforske bygdefolks erfaringer og opplevelser med nabokontakt, og se dette i sammenheng med noen overordnede forestillinger om sosial kontakt i bygda.

Studien har vist at bygdefolk opplever nabokontakten som avtagende og at den har endret form. Å *praktisere det formelle, men ønske det uformelle* er et viktig kjennetegn ved sosial kontakt mellom bygdenaboer. Formalisering av kontakt kommer med mindre tid, samtidig som naboen ikke lenger har en praktisk funksjon. Selv om mange ønsket en mer uformell kontakt, viser intervjuene en

ambivalens på dette området. En kalkulerer hva en slik formell kontakt «koster» i form av tilgjengelighet, og prioriterer bruk av egen tid på familie eller andre. Våre funn tyder på at nabokontakten i mindre grad bygger på tradisjon og selvfølgeligheter, og i større grad på valg og prioriteringer. Dette er i tråd med teorier om det post-moderne samfunnet. Det viser også at bygdesamfunnets sosiale samhandling kan, som byens, være en prioritert og begrunnet aktivitet (jfr Pløger 1997). Dersom en ikke har noe til felles med sine naboer går en heller ikke på besøk.

Vi har imidlertid identifisert et spenningsfelt mellom det som kan oppleves som det ideelle og hvordan en i praksis erfarer naboskapet. «Idealet» er nært knyttet til en forestilling om det tette og nære naboskapet på bygda, at en kjenner naboen, går på besøk, stikker innom og har oversikt. Samtidig ligger det føringer på hvordan en skal opptre. Hjemmet har i større grad blitt en privat sfære der stadig færre stikker innom uten at det er avtalt på forhånd. Å gå på besøk innebærer en håndtering av sosiale signal og uskrevene lover om hvor en kan gå, når en kan gå og hvorfor en kan gå. Vi fant at en har opprettet nye arenaer for uformell sosial kontakt med naboene (hagen, terrassen, på tur), som i noen grad opprettholder det uforpliktende ved sosial kontakt.

Vi har tidligere vist til Inger Haugens studie av naborelasjonene i en boligblokk i en drabantby. Hun fant at naboene hadde noen grunnregler for godt naboforhold, en slags enighet om hvordan holde avstand, men samtidig være gode naboer. Haugen (1978) kalte dette for «forvaltning av utilgjengelighet», som betyr en måte å regulere naboskap på innenfor et tett befolket område (boligblokka). Vår studie viser at en også i bygdenabolag forvalter utilgjengelighet, slik vi har beskrevet i formaliseringen av sosial kontakt.

I intervjuene finner vi en form for idealisering av tidligere tiders fellesskap; «det var bedre før» historier er eksempler på det. Når så mange kommer inn på den avtakende kontakten med naboer, og fremhever den uformelle kontakten det var mer av før, er det grunn til å dvele litt ved denne fremstillingen. Vi kan se dette som en reell beskrivelse av sosialt liv slik utviklingen har vært opplevd over flere generasjoner. Men gjenfortellingen som overføres fra generasjon til generasjon kan også representere et moralsk budskap og fungere som kulturbærer (Thorsen 1993). Slik kan fortellinger om tidligere tiders tettere og bedre nabokontakt forstås som en gjenfortelling av en kollektiv forestilling. Gjenfortellingen blir bygdesamfunnets idealer overført fra generasjon til generasjon (Groth og Møllgaard 1982). Gjerdåker (1991) finner at endring ikke skjer parallelt og samtidig i alle kulturelle nivå. Gjenfortellingen, idealet eller budskapet om den uformelle besøkskontakten som overføres mellom generasjoner kan illustrere et kulturelt etterslep, som i varierende grad passer med faktisk sosial praksis.

Våre intervjupersoner la vekt på at naboskapet representerer trygghet i

hverdagen. Dette samsvarer med den dominerende forestillingen om naboskap i bygda. Men hvordan en opplever og forholder seg til naboskap varierer. Det å ha lite kontakt med naboen kan for noen oppleves som unaturlig. Kvinna som laget seg et ærende og oppsøkte sin nye nabo for å gjenopprette oversikten, er et eksempel på hvordan en finner strategier for å unngå fremmedgjøring i nabolaget. Andre velger bort nabokontakten og prioriterer venner eller familie.

Vi stilte spørsmålet hvorvidt et tettere naboskap i bygda kan forstås som et kulturelt etterslep basert på tradisjonelle forventninger til hvordan det skal være, eller om det er uttrykk for individuelle valg der naboskap er en viktig del av ens sosiale nettverk? Ved å se på bygdefolks forventninger til, erfaringer med og begrunnelser for nabokontakt finner vi at nabokontakt i større grad er noe en har i bakhånd (en sikkerhet og trygghet «om det trengs») og i mindre grad noe en opplever å ha mye av eller i praksis prioriterer høyt. Den uformelle og tette nabokontakten relateres mer til «før» enn til slik det er «nå». Det våre intervjupersoner forteller om sin nabokontakt mer utfordrer enn støtter forestillingene om en tettere nabokontakt på bygda. Ser vi vår studie i sammenheng med de store forskjellene i nabokontakt som likevel finnes mellom bygd og by, kan det tyde på at naboskap i dag ikke kan sees uavhengig av slektskap og vennskap. Arbeidsfellesskapet mellom bygdenaboer er borte, og slekt og venner blir prioritert. Slegt og venner har en et annet forhold til, og på bygda er det større sjanse for at noen av disse også er naboer.

Vi kan identifisere tre «idealtyper» naboer, som kan illustrere noen hovedtrekk. Den individuelt orienterte naboen velger uavhengighet og en praksis som innebærer mindre spontanitet og mer formelle rammer rundt den sosiale kontakten. Nabokontakt velges bare når det eksisterer likhet i interesser. Den fellesskapsorienterte naboen setter pris på en tett og nær nabokontakt, og ønsker å opprettholde en mer uformell kontakt. En tredje nabo-orientering utgjør en brytning mellom disse. Her finner vi ikke et enten-eller, men en kombinasjon av fellesskap og individualitet. Ambivalensen kan oppstå når det ikke er samsvar mellom hva en ønsker selv, hva som er mulig og hva som er forventet. Et kulturelt etterslep eller gjenfortellingens ideal bidrar til denne ambivalensen.

Vi sa innledningsvis at det kan være i spenningsfeltet mellom forventning og sosial praksis at vi kan finne nye diskurser. Vi har antydnet en usamtidighet mellom forventning og praksis, der det er praksis som har endra seg mest. En viktig pågående diskurs om bygdesamfunnet blir da diskursen om fortida; det var *før* en gikk til naboen. Når forventningene er at bygdenabolaget bør være tett og hverdagen ikke gir rom for det, kan naborelasjonene oppleves som mangelfulle. Ambivalensen i utsagn som «alle sier det er så trivelig med besøk, men det blir mindre og mindre av det» eller «det er unaturlig å ikke ha kontakt»,

viser hvordan post-modernismens nye impulser og endring av lokale kultur-trekk (jfr. Berg og Dale 2004) også kan være «smertefulle» prosesser. Dette blir synlig når en forsøker å opprettholde det gamle samfunnets verdier og holdninger i forhold til naboskapets betydning, samtidig som det reflekserivt moderne gir mulighet for flere individuelle levemåter og valg av sosial forskjellighet.

Noter

- 1 Se for eksempel bystudier som Pløger 1997, Schiefloe 1990, Gullestad 1984, Sandø og Vassenden 1985 og Haugen 1978, og bygdestudier som Brottveit 1994, 1998, Holtedahl 1986, Larsen 1984 og Midré 1978.
- 2 Anonymisert.
- 3 Ikkemøtets kunst er en oversettelse av Zygmunt Baumanns (1993) «The art of mismeeting».

Referanser

- Barstad, Anders (1998): Sosial deltaking. *Sosialt Utsyn*, Oslo- Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Barstad, Anders (2004): Få isolerte, men mange plaget av ensomhet. *Samfunnsspeilet* 5:19–26. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Barstad, Anders og Ottar Hellevik (2004): *På vei mot det gode samfunn?* Om forholdet mellom ønsket og faktisk samfunnsutvikling. Statistiske analyser 64, Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Bauman, Zygmunt (1993): *Postmodern Ethics*. Oxford/Cambridge: Blackwell Publisher.
- Bauman, Zygmunt (2000): *Liquid Modernity*. London: Polity Press in association with Blackwell Publishers Ltd.
- Beck, Ulrich (1997): *Risiko og frihet*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.
- Berg, Nina Gunnerud og Britt Dale (2004): Sted – begreper og teorier, i Berg N. G., B. Dale, H. K. Lysgård og A. Løfgren, red.: *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Brandth, Berit (1996): Gruppeintervju: perspektiv, relasjoner og kontekst, i Holter, H. og R. Kalleberg, red.: *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Universitetsforlagets Metodebibliotek, Oslo: Universitetsforlaget.
- Bringslid, Mary Bente (1996): *Bygda og den framande. Ein studie av det lokales de- og rekontekstualisering i ei vestnorsk bygd*. Dr. polit avhandling. Bergen: Universitetet i Bergen: Institutt og museum for antropologi.
- Brottveit, Ånund (1994): *Små forhold er fine forhold! Foreldreoppfatninger og fakta om det å vokse opp på landsbygda i Østfold*. Oslo: Diakonhjemmets Høgskolesenter, Forskningsavdelingen.
- Brottveit, Ånund (1998): *Barnevennlige samfunn: en studie av tre bygders sosiale nettverk og oppvekstbetingelser i Rømskog, Marker og Rakkestad*. Forskningsrapport nr 1/98. Oslo: Diakonhjemmets høgskolesenter.
- Burnett, Kate A. (1996): Once an incomer, always an incomer? I Pollyanna Chapman og Siobhan Lloyd (red.): *Women and access in rural areas: what makes the difference?* Aldershot: Avebury.
- Castree, Noel (2003): Place: connections and boundaries in an interdependent world, i Holloway, S. L., S. P. Rice og G. Valentine, red.: *Key Concepts in Geography*, 165–185. London: Sage Publications.
- Fischer, Claude S. (1982): *To dwell among friends: Personal networks in town and city*. Chicago: University of Chicago Press.
- Fjeldavli, Elsa (2000): *Ensomhet blant norske bønder på 90-tallet*. Rapport 14/00, Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-identity*.

- Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Gjerdåker, Brynjev (1991): *Kystsamfunn skifter ham. Med hitteder- og frøyværingar inn i den moderne tid*. Dr. avhandling Historisk institutt, Universitetet i Trondheim/Statsarkivet i Trondheim.
- Glaser, Barney G. og Anselm L. Strauss (1967): *The Discovery of Grounded Theory*. New York: Aldine Publishing Company.
- Groth, Niels Boje og Johannes Møllgaard (1982): *Byplanlærning, kulturlandskap og livsformer*. I serien Landsplanlægning 1983-2000, Miljøministeriet, Planstyrelsen. ISBN 87-503-4234-7
- Gullestad, Marianne (1984): *Kitchen-table Society*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Halfacree, Keith og Paul Boyle, red.: (1998): *Migration into rural areas*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Haugen, Inger (1978): Om forvaltning av utligningslignhet. Et perspektiv på studiet av bomiljø og samværsform. *Tidsskrift for samfunnsforskning* (19), 5-6: 405-414.
- Haugen, Inger og Lisbet Holtedahl (1982): Regulation of togetherness. *Acta Sociologica* (25), 1:3-18.
- Hofferth, Sandra L. og John Iceland (1998): Social Capital in Rural and Urban Communities. *Rural Sociology* (63), 4: 574-598.
- Hoggart, Keith (1990): Let's do away with rural. *Journal of Rural Studies*, (6), 3: 245-257.
- Holtedahl, Lisbet (1986): *Hva mutter gjør er alltid viktig. Om å være kvinne og mann i en nordnorsk bygd i 1970-årene*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Hompland, Andreas (1991): Det store kappeskiftet, i Almås, R., red.: *Åtte perspektiver på bygdeutvikling*. Oslo: Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd.
- Karlsen, Unn Doris (2000): Om «guttongan» på kaia og valgfriheten i det moderne. *Sosiologisk tidsskrift* (8), 2:109-124.
- Larsen, Anne Kathrine (1984): «Elska din granne, men lat grinda stande» – sosialt samvær i en vestnorsk bygd, i Klausen, A. M., red.: *Den norske væremåten. Antropologisk søkelys på norsk kultur*. Oslo: Cappelen Forlag AS.
- Little, Jo og Patricia Austin (1996): Women and the Rural Idyll. *Journal of Rural Studies* (12), 2: 101-111.
- Massey, Doreen (1995): The conceptualization of place, i Massey, D. og P. Jess, red.: *A place in the World? Places, Cultures and Globalization*, 45-84. Oxford: Oxford University Press.
- Midré, Georges (1978): Det uformelle hjelpesystemet i et nordnorsk lokalsamfunn, i Thuen, T. og C. Wadel, red.: *Lokale samfunn og offentlig planlegging*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ogburn, William F. 1964: *On culture and social change: selected papers*. Chicago: University of Chicago Press.
- Patton, Michael Quinn (1990): *Qualitative Evaluation and Research Methods*. London: Sage.
- Ploger, John (1997): *Byliv og modernitet. Mellom nærmiljø og urbanitet*. NIBRs Pluss-serie 1-97. Oslo: NIBR.
- Putnam, Robert D. (2000): *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rausch, Marilyn J. (1998): Analyzing and reporting focus groups results, i Krueger, R. A. *Analyzing & reporting focus group results*. Focus Group Kit 6, Thousands Oaks: Sage Publications.
- Repstad, Pål (1987): *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandø, Kari og Kåre Vassenden (1985): *Hverdagens omgivelser: planlegging og virkelighet i boligområder: om nærmiljø i byer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schieffloe, Per Morten (1990): *Byliv og nærmiljø*. Trondheim: Allforsk AVH, Senter for samfunnsforskning.
- Shucksmith, Mark, Polly Chapman og Gill M. Clark (1996): *Rural Scotland Today. The best of both worlds?* Aldershot: Avebury.
- SSB (1996): *Levekårsundersøkelsen 1995*, Norges offisielle statistikk, Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Stenbacka, Susanne (2001): *Landsbygdboende i inflyttarnas perspektiv. Intention och handling i lokalsamhället*. Dr. avhandling i kulturgeografi, Geografiska Regionstudier nr. 42, Uppsala Universitet.
- Thorsen, Liv Emma (1993): *Det fleksible kjønn. Mentalitetsendringer i tre generasjoner bondekvinner 1920 - 1985*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Villa, Mariann (1999a): Bygda – sosial konstruksjon av «trygt og godt». *Sosiologi i dag* (29), 4: 31-52.
- Villa, Mariann (1999b): Sosial kontakt i bygdene –

- familie, venner og naboar. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, ((40), 4: 442–466.
- Villa, Mariann (2002): Livsfasebygda – når sosialt behov endrer seg, i Almås, R., M. S. Haugen og J. P. Johnsen, red.: *Bygdeforskning gjennom 20 år*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Villa, Mariann, Arild Blekesaune, Marit S. Haugen og Asgeir Winge (2002): *Rural or urban neighbours – does it make any difference?* Paper nr. 8/02. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Vaage, Odd Frank (2002): *Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971–2000*. Statistiske analyser 52. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Waara, Peter (1996): *Ungdom i Gränsland*. Dr. Avhandling, Sociologiska institutionen i Umeå, Umeå: Boréa Bokförlag
- Wirth, Louis og Albert J. Reiss (1964): *On cities and social life: selected papers*. Chicago: The University of Chicago Press